

2020: Sivil toplum ve hak savunucuları için zor bir yıl daha

17 Aralık 2020

Yargı süreçleri ile sivil topluma gözdağı

- Eğitim çalıştay için İstanbul Büyükkada’da toplanan 10 insan hakları savunucusunun 5 Temmuz 2017’de düzenlenen polis baskısıyla gözaltına alınmasıyla başlayan süreç, Türkiye’de faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ve tüm hak savunucuları için bir gözdağı ve tehdide dönüştü. Hak savunucuları hukuka uygun hak savunuculuğu faaliyetleri gerekçe gösterilerek “örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek”, “silahlı terör örgütüne üyelik” gibi suçlamalarla yargılandı. Ulusal ve uluslararası düzeyde tepki ve kampanyalara yol açan dava, 3 Temmuz 2020’de dört hak savunucusu hakkında verilen hapis cezaları ile sona erdi. Savunucuların istinaf başvurusu reddedildi. Dosya şu an temyiz taleplerinin incelenmesi için Yargıtay’da.
- İnsan Hakları Derneği’nin çok sayıda yöneticisi, çeşitli tarihlerde hak savunuculuğu faaliyetlerinden ötürü gözaltına alındı, haklarında soruşturma ve davalar açıldı. İHD Malatya Şube Başkanı Gönül Öztürkoğlu’na Aralık 2019’da “silahlı terör örgütüne üye olmak” iddiasıyla 6 yıl 3 ay hapis cezası verildi. İstanbul Şube Başkanı Gülseren Yoleri, Şubat 2020’de bir Cumartesi Anneleri buluşmasında yaptığı konuşma nedeniyle gözaltına alındı. İHD MYK üyesi Raci Bilici, meşru insan hakları faaliyetleri nedeniyle, Mart 2020’de “örgüt üyeliği” iddiasıyla 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırıldı. İHD Genel Başkanı Eren Keskin hakkında, 5 yıl önce yaptığı bazı sosyal medya paylaşımları gerekçe gösterilerek “örgüt propagandası yapmak” iddiasıyla Ekim 2020’de dava açıldı. Balıkesir Şube Başkanı Rafet Fahri Semizoğlu, dernek raporlaması için yaptığı cezaevi ziyaretleri gerekçe gösterilerek Kasım 2020’de gözaltına alındı, hakkında “örgüte finansman sağlamak” iddiasıyla soruşturma açıldı. Ağrı Şube Başkanı Atilla Özbey ve Şube Yöneticisi Emin Yıldız Ekim 2020’de gözaltına alınırken bir önceki dönem Ağrı Şube Başkanı Abdulhadi Karakurt yargılandığı davada 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırıldı. Adıyaman Şube Başkanı Av. Bülent Temel de Kasım 2020’de Diyarbakır’da gözaltına alınanlar arasındaydı.
- Göç İzleme Derneği’nin hazırladığı “Sokağa çıkma yasakları ve zorunlu göç sürecinde kadınların yaşadıkları hak ihlalleri ve deneyimleri” raporu, “devletin askeri veya emniyet teşkilatını alenen aşağılamak” iddiasıyla soruşturma konusu oldu.
- Gezi Parkı Protestoları Davası’nın baş sanığı haline getirilen sivil toplum aktivisti Osman Kavala ve diğer tüm sanıklar hakkında 18 Şubat 2020’de beraat kararına ve beraat ile birlikte

hakkında verilen tahliye kararına rağmen Osman Kavala tahliye edilmeden başka bir soruşturma nedeniyle yeniden tutuklandı. Oysaki Osman Kavala hakkında yeniden tutuklama kararı verilen 15 Temmuz 2016 darbe girişimine dahil olma iddiası nedeni ile daha önce tutuklanmış ve serbest bırakılmıştı. AİHM de verdiği 10 Aralık 2019 tarihli ihlal kararında bu tutukluluğun hukuka aykırı ve politik amaçla gerçekleştirildiğine karar vermişti. Bu karara rağmen Kavala serbest bırakılmadı. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kavala'nın devam eden tutukluluğunu Eylül, Ekim ve Aralık 2020'deki toplantılarında ele aldı. Komite'nin, AİHM kararının yerine getirilmesi ve Osman Kavala'nın derhal serbest bırakılması yönündeki taleplerine rağmen Osman Kavala haksız bir şekilde tutulmaya devam ediliyor. Bu süreçte Anayasa Mahkemesi, Osman Kavala'nın mevcut tutukluluğunun hukuksuzluğuna dair bireysel başvurusunu karara bağlayacağını duyurduğu gün olan 29 Eylül 2020 tarihinde İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan yeni iddianameyi gerekçe göstererek kararını erteledi. Mahkeme, en son yaptığı bir duyuruda bu başvurunun 15 Aralık 2020'de görüşüleceğini açıkladı ve 15 Aralık'ta dosyayı Genel Kurul'a sevk etti. Bu yeni iddianamede Kavala hakkında "anayasayı ortadan kaldırmak" suçlaması ile ağırlaştırılmış müebbet hapis ve "casusluk" suçlaması ile 20 yıla kadar hapis cezası istiyor. Bu davanın ilk duruşması 18 Aralık'ta İstanbul'da görülecek.

Cezasızlık politikaları devam ediyor

Hak savunucusu Tahir Elçi'nin, 28 Kasım 2015'te başkanı olduğu Diyarbakır Barosu yönetim kurulu üyeleri ve avukatlar ile birlikte sokağa çıkma yasakları sürecinde Sur ilçesinde yaşanan çatışmalarda zarar gören tarihi eserlere dikkat çekmek için Dört Ayaklı Minare önünde basın açıklaması yaparken öldürülmesi olayında, 5 yıla yakın zaman geçtikten sonra aralarında 3 polis memurunun bulunduğu dört sanığın yargılanmasına Ekim 2020'de başlandı. Tahir Elçi'nin ailesinin ve avukatlarının yoğun çabaları sonucu açılan davada sanık polis memurları, işlenen suçun ağırlığı ile orantılı olmayan "taksirle insan öldürme" suçlaması ile yargılandıkları davada yüz yüze dinlenmedi, SEGBİS yolu ile savunmaları alınmak istendi, Elçi ailesinin avukatlarının talepleri mahkemece dinlenmedi, sözleri kesildi, duruşmadan atılmak ile tehdit edildiler ve yargılamaya etkin bir şekilde katılma hakları engellendi. Bu nedenle Tahir Elçi ailesinin avukatları mahkeme heyetini reddetti. Duruşmadaki tutum, davranış ve kararları nedeni ile bağımsız ve tarafsızlığına dair ciddi endişelere yol açan mahkeme heyeti duruşmayı 3 Mart 2021'e erteledi.

Cumartesi Anneleri yargılanıyor

Türkiye'nin en köklü ve on yıllar öncesine dayanan hak mücadelelerinden birini veren Cumartesi Anneleri/İnsanları, 25 Ağustos 2018'deki 700. hafta buluşmasından bu yana kriminalize ediliyor. 700. buluşma güvenlik güçleri tarafından engellenmiş, Cumartesi Anneleri/İnsanları, İHD üye ve yöneticileri ile destek vermeye gelenlere tazyikli su, plastik mermi ve biber gazıyla müdahale edilmişti. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Cumartesi Anneleri/İnsanları'nı "terör örgütlerine meşruiyet alanı açmaya çalışmak" ve "terör örgütlerinin sözcülüğünü yapmak"la itham etti. Cumartesi Anneleri/İnsanları'na yönelik yasaklama tutumu, 700. haftadan bu yana sürüyor. 700. haftaya yapılan polis müdahalesinde gözaltına alınan 46 kişi hakkında ise 18 Kasım 2020'de dava açıldı. Yargılanması istenenlerin arasında kayıp yakınları, İHD yöneticisi ve üyeleri var. Haklarında "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet"ten 3 yıla kadar hapis cezası isteniyor. Bu iddianame kapsamında yargılama 25 Mart 2021 tarihinde başlayacak.

Hekimler hedefte

COVID-19 pandemisiyle ilgili hükümet politikaları ve açıklamalarıyla uyuşmayan açıklamalar yapan, hükümetin salgınla mücadele politikasını eleştiren ve salgınla ilgili gerçek durum ve rakamları açıklayan çoğu Tabip Odaları üyesi veya yöneticisi çok sayıda hekim gözaltına alındı, haklarında soruşturma açıldı.

- Van-Hakkari Tabip Odası ile Mardin Tabip Odası başkanları, küresel salgına neden olan Covid-19 virüsünün yayılımıyla ilgili sorumlu oldukları iller ve halk sağlığı üzerine basına verdikleri röportajlar nedeniyle ifadeye çağrıldı. Haklarındaki suçlama, "Halk arasında korku ve panik yaratmak" olarak açıklandı.
- Urfa Tabip Odası Başkanı Dr. Ömer Melik ile Genel Sekreteri Dr. Osman Yüksekayla, Oda'nın sosyal medyadaki COVID-19 paylaşımları nedeniyle gözaltına alındı ve haklarında soruşturma başlatıldı. Soruşturmaya konu edilen paylaşımların tamamı salgın ile mücadelede halkın ve sağlık çalışanlarının korunması ile ilgiliydi.
- Prof. Dr. Kayıhan Pala hakkında, 21 Nisan 2020'de yaptığı "Türkiye'de henüz salgının tepe noktasını görmediğimizi düşünüyoruz" açıklaması nedeniyle soruşturma başlatıldı. TTB'nin bildirdiğine göre suç duyurusu yapılan savcılığın 'görevsizlik' kararıyla dosyayı gönderdiği Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü de hazırlanan raporun ardından soruşturmaya yer olmadığına karar verdi.
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Cizre Referans Merkezi başvuru hekimi ve Şırnak Tabip Odası Başkanı Dr. Serdar Küni'ye, 16 Kasım 2020'de, "örgüt üyeliği"nden hapis cezası verildi. Cezanın temel gerekçesi "örgüt üyesi olduğu iddia edilen kişileri tedavi etmek".
- Türk Tabipleri Birliği 2020-2022 dönemi Merkez Konsey Başkanı seçilen Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı ve TTB, AKP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından hedef gösterildi. Erdoğan, partisinin 14 Ekim 2020'deki grup toplantısında, "Ne zamandan beri terörle iç içe olanlar TTB gibi önemli bir kuruluşun başına geçebiliyor? TTB, bunun gibi kimi meslek kuruluşları açıkça Anayasa'ya aykırı faaliyet içindedir. Çoklu baro çalışmasının bir benzerini yapacağız" dedi.
- TTB Yüksek Onur Kurulu üyesi Şeyhmus Gökalp, 20 Kasım 2020 sabahı Demokratik Toplum Kongresi'ne (DTK) yönelik yapıldığı belirtilen bir soruşturma kapsamında, çok sayıda hak savunucusu, avukat ve STÖ temsilcisiyle birlikte gözaltına alındı, "örgüt üyesi olmak" iddiasıyla 23 Kasım 2020'de tutuklandı. Tepkilere rağmen tutukluluğu hala sürdürülmekte.

Sivil alan giderek daraldı

- İçişleri Bakanlığı, COVID-19 salgını nedeniyle sivil toplum örgütlerinin genel kurul yapmama sürelerini önce 1 Aralık 2020'ye, ardından bir kez daha uzatarak 28 Şubat 2021 tarihine kadar [erteledi](#). Genel kurulların dernek faaliyeti açısından temel bir çalışma olması ve pandemi koşullarında gerekli önlemler alınarak gerçekleşmesi bazı alternatif düzenlemeler ile mümkün olabileceken bir bütün olarak yasaklanması sivil toplum faaliyetlerine dönük bir başka müdahale halini aldı ve faaliyetlere engelleme teşkil edecek bir boyuta geldi.
- Başta Kürt illeri olmak üzere pek çok ilde eylem ve etkinlik yasakları 2020'de de devam etti. Van'da Kasım 2016'dan bu yana kesintisiz 1474 toplantı ve gösteri yürüyüşü ve her tür açık hava etkinliği yasağı sürüyor. Fiili yasak ve engellemeler ise neredeyse ülke çapında ve etkili bir şekilde sürdürülüyor.

- AKP'li milletvekillerin teklifiyle gündeme gelen ve derneklere üye bildirim zorunluluğu getiren kanun, 24 Mart 2020'de TBMM'de kabul edildi. Bu uygulama ile derneklere üye olanların fişlenmesinin önü açıldı ve STK'lara üye olmak isteyenleri caydırıcı bir başka engel daha oluşturuldu.
- Hak ihlaline uğrayanların ve hak örgütlerinin taleplerini, çağrılarını duyurmak konusunda çok önemli bir mecra olan sosyal medya da hükümetin düzenlemek istediği bir alan olarak yeni yasa tasarılarının konusu oldu. Pandemi sürecinin başında torba yasadaki son anda çıkarılan, erişim engelleme ve sansürü kolaylaştırıcı düzenlemeler içeren yasa tasarısı Temmuz 2020'de yasalaştı ve yürürlüğe girdi.

Barolara ve avukatlara yönelik baskı politikaları

- Diyarbakır Barosu'nun önceki dönem başkanı ve yönetim kurulu üyesi 10 avukat Ermeni soykırımının yıldönümü vesilesiyle 24 Nisan 2017'de yayımladıkları bildiri, farklı birçok konuda yaptıkları açıklama ve hazırladıkları raporlar nedeniyle ya soruşturma altında ya da yargılanıyor.
- Şanlıurfa Baro Başkanı Abdullah Öncel ve baroya kayıtlı 26 avukata, Ekim 2020'de Şanlıurfa Cumhuriyet Savcılığı tarafından Avukatlık Kanununda yapılması planlanan değişiklikleri eleştiren bir basın toplantısı ve oturma eylemi düzenledikleri gerekçesi ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet isnadı ile soruşturma açıldı.
- İstanbul Barosu aleyhine, Ağustos 2020'de Ebru Timtik'in cenaze töreninde baro binasına fotoğrafının asılması gerekçe gösterilerek şikâyet üzerine soruşturma başlatıldı.
- AKP ve MHP'nin Meclis'e sunduğu "çoklu baro" teklifine karşı 78 baronun Ankara'da düzenleyeceği "Savunma Mitingi" öncesi Ankara Valiliği, her türlü toplantı, yürüyüş ve faaliyetlerin 15 gün süreyle kısıtlandığını açıkladı. İllerinden yürüyüş kararı alan baro başkanlarının Ankara'ya girişi engellendi.
- Tepkilere ve eleştirilere rağmen Avukatlık Kanunu'nda Temmuz 2020'de bir değişiklik yapılarak 'çoklu baro' adı verilen bir sistem getirildi, çok sayıda avukatın bulunduğu illerde birden fazla baro kurulmasının önü açıldı, büyük baroların Türkiye Barolar Birliği'ndeki temsiliyeti düşürüldü. Bu şekilde avukatların örgütlenme özgürlüğüne ve baroların özerkliğine ağır bir darbe indirildi ve insan hakları ihlallerine karşı sesleri gittikçe gür çıkan baroların faaliyetlerinin zayıflatılması için adım atılmış oldu.
- Bir grup ÇHD ve HHB'li avukata "örgüt yöneticiliği", "örgüt üyeliği" ve "örgüte bilerek yardım" gibi isnatlar ile verilen uzun süreli hapis cezaları Yargıtay tarafından Eylül 2020'de onandı. Çok sayıda avukat bu yargılama kapsamında hükümlü veya tutuklu olarak hala cezaevinde.
- Mart 2020'de yapılan bir operasyonda gözaltına alınarak tutuklanan Şanlıurfa Barosu avukatlarından Sevda Çelik Özbıngöl'ün 9 ay tutukluluğunun ardından geçtiğimiz hafta görülen duruşmasında tahliye edildi. Aralarında avukatların ve politikacıların da bulunduğu bir grup sanık ile birlikte insan hakları ihlallerini konu edinen çalışmaları suçlamalara dayanak yapılarak yargılanan Çelik Özbıngöl hakkında "örgüt üyeliği" ve "örgüt propagandası" suçlaması ile sürdürülen dava karar aşamasında ve bir sonraki duruşma 3 Şubat 2021'de.

- Avukatlık faaliyetleri sebebiyle Özgürlük için Hukukçular Derneği/ÖHD üyesi avukatlara sayısız operasyon yapıldı, soruşturma açıldı. ÖHD'li avukat Av. Adnan Erol hala tutuklu olarak yargılanmaktadır.

Sendikalar engelleniyor

- Tazminatları ve işçi sağlığı ve iş güvenliği için Ankara'ya yürüyen Soma Uyar Madencilik işçilerine Kasım 2020'de jandarma müdahale etti. Müdahale sonrası Bağımsız Maden-İş Örgütlenme Uzmanları Kamil Kartal ve Başaran Aksu gözaltına alındı.
- Karaman Ermenekli maden işçileri de Ağustos 2020'den beri eylemlerini sürdürüyor. Somalı madenciler gibi onların da 12 Ekim 2020'deki Ankara yürüyüşü maden ocağı önünde kolluk kuvveti müdahalesi ile engellendi.
- 1 Mayıs'ta Taksim'e yürümek isteyen aralarında DİSK Genel Başkan Arzu Çerkezoğlu'nun da olduğu 25 sendika yönetici ve üyesi gözaltına alındı.
- DİSK Tekstil Gaziantep Bölge Temsilcisi Mehmet Türkmen Nisan 2020'de, işçileri çalışmaya zorlayan fabrikalarla ilgili sosyal medya paylaşımlarından dolayı gözaltına alındı.
- Birleşik Taşımacılık Çalışanları Sendikası ve Haydarpaşa Dayanışması üyesi, 43 yıllık demiryolcu Tugay Kartal hakkında, Mayıs 2020'de, 'sürgün' anlamına gelen bir görev yeri değişim kararı çıkarıldı ancak COVID-19 salgını nedeniyle kararın uygulaması durduruldu.
- Türk-İş'e bağlı Deriteks Sendikası'nın İzmir Şube Başkanı ve Genel Merkez Yöneticisi Makum Alagöz, sendika üyesi işçilerin çalışma koşullarıyla ilgili yaptığı sosyal medya paylaşımlarından dolayı açılmış 4 ayrı davadan yargılanıyor.
- Bimeks Direnişi, Bağımsız Metal-İş, Real, Uyum/Makro ve Uzel Direnişçileri gibi emek hareketinden ve sendikalardan çok sayıda grup basın açıklamalarından eylemlere, çok kez engellemeler ve orantısız kolluk gücü müdahalesiyle karşılaştılar.

Kadın ve LGBTİ+ mücadelesi

- İstanbul Sözleşmesi'nin tartışmaya açılması kadın ve LGBTİ+ hareketi üzerindeki polis baskısını artırırken, Diyanet İşleri Başkanı Nisan 2020'deki bir cuma hutbesinde, daha önce Temmuz 2019'da yaptığı gibi, LGBTİ+'ları hedef gösterdi, onları ve HIV ile yaşayanları COVID-19 salgınının sebebi olarak hedef gösterdi. Konuşmaya Ankara, Diyarbakır ve İzmir baroları ve çok sayıda sivil toplum örgütü tepki gösterdi, açıklama yaptı. Diyarbakır Barosu yöneticileri hakkında soruşturma başlatılırken Ankara Barosu yöneticileri hakkında "halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama", "nefret ve ayrımcılık" ve "hakaret" isnatları ile suç duyurusunda bulunuldu.
- Temmuz-Ağustos 2020 arasında düzenlenen dört ayrı İstanbul Sözleşmesi eyleminde onlarca kişi gözaltına alındı.
- Kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddete karşı Şili'de başlatılan, kısa sürede bütün dünyaya yayılan Las Tesis eylemleri Türkiye'de de karşılık buldu. Kadın örgütleri çeşitli şehirlerde kadın cinayetlerine tepki göstermek için eylem çağrısında bulundu. İstanbul'da Kadıköy'de yapılan eyleme, performe edilen şarkı sözlerinin suç teşkil etmesi gerekçe gösterilerek kolluk kuvvetleri tarafından müdahale edildi. Gözaltına alınan eylemciler hakkında Şubat 2020'de dava açıldı.

- Temel çalışma alanı, kadına yönelik şiddetin her türüyle mücadele etmek olan Rosa Kadın Derneği'nin yöneticileri ve üyeleri, Mayıs 2020'de başlayan ve art arda düzenlenen polis baskınlarıyla gözaltına alındı, tutuklandı. Kurucularına ve yönetim kurulu üyelerine, "silahlı terör örgütüne üye olmak" suçlamasıyla dava açıldı. Şu ana kadar derneğin iki üyesi bu suçlama kapsamında hapis cezaları aldı.
- Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden (ODTÜ) 18 öğrenci ve bir akademisyene, 10 Mayıs 2019'da kampüste düzenlenen LGBTİ+ Onur Yürüyüşü'ne katılmaları gerekçe gösterilerek açılan ceza davasının 4. Duruşması 10 Aralık İnsan Hakları Günü'nde gerçekleşti. Savcı mütalaası hazır olmadığı gerekçesiyle verilen erteleme kararı kapsamında bir sonraki duruşma 30 Nisan 2021'de görülecek.

Çevre hakkı savunucuları

Çevre hakkı ve ekoloji savunucularının üzerindeki baskının sembolü Kazdağları'nda tutulan Su ve Vicdan Nöbeti'nin Eylül 2020'de zor kullanılarak dağıtılması ve savunuculara yüz binlerce lira para cezası kesilmesi oldu.

İnsan Hakları Savunucuları Dayanışma Ağı

İnsan Hakları Savunucuları Dayanışma Ağı, insan haklarını savunmanın evrensel bir hak olduğundan hareketle, insan hakları savunucularına yönelik tüm baskıların takipçisi olmak, kendi aralarında haberleşme ve dayanışmayı güçlendirmek amacıyla çok sayıda insan hakları örgütünün oluşturduğu bir yapıdır.